

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

PF
65
V48

DE WETENSCHAPPELIJKE BEOEFENING

DER

NEDERLANDSCHE TAAL

IN VERBAND MET

HET NIEUWE DOCTORAAT.

TOESPRAAK,

GEHOUDEN BIJ DE AANVAARDING

VAN HET

HOOGLEERAARSAMBT AAN DE AMSTERDAMSCHЕ UNIVERSITEIT,

DOOR

D^r. J. VERDAM,

op ZATERDAG, den 13^{den} April 1878.

LEIDEN, E. J. BRILL.
1878.

The University of Chicago
Libraries

GIFT OF
JULIUS ROSENWALD

DE WETENSCHAPPELIJKE BEOEFENING

CHICAGO LIBRARIES
DER
NEDERLANDSCHE TAAL

IN VERBAND MET

HET NIEUWE DOCTORAAT.

TOESPRAAK,

GEHOUDEN BIJ DE AANVAARDING

VAN HET

HOOGLEERAARSAMBT AAN DE AMSTERDAMSCHЕ UNIVERSITEIT,

DOOR

DR. J. VERDAM,

op ZATERDAG, den 13^{den} April 1878.

LEIDEN, E. J. BRILL.
1878.

WORLD
TO
CARRIAGE COACHES

PF 65
V48

Ger
(~~Worms~~ 1929 (Bertrand))

GEACHTE HOORDERESSEN EN HOORDERS!

Het is mij eene hooge eer, het woord tot U te mogen richten op dezen zoo gewichtigen en blijden dag. Of heb ik geen recht, te spreken van eenen feestdag en aan te slaan eenen blijden toon, nu in de hoofdstad van Nederland een leerstoel wordt opgericht, uitsluitend bestemd voor de studie onzer eigene taal en onzer eigene letterkundige geschiedenis? Gij, die door Uwe tegenwoordigheid alhier belangstelling toont in wetenschap en beschaving, zult ongetwijfeld het groote gewicht van dezen dag duidelijk beseffen, en U met mij verheugen, dat voor onze schoone moedertaal in Uw midden eene nieuwe kweekplaats werd gesticht. En des te grooter is onze blijdschap, nu dit heuglijk feit samenvalt met eene andere niet minder verblijdende gebeurtenis, dat nl. van nu af aan de wetenschappelijke studie onzer vaderlandsche taal en letteren de hoogste eer verbonden is, die in de wetenschap bestaat. Zooals U bekend is, heeft de nieuwe Wet op het hooger onderwijs de beoefening der Nederlandsche taal en letterkunde tot een afzonderlijk studievak verheven. Van nu af is er voor hare beoefenaren iets hoogers te bereiken, dan een diploma, uitgereikt door eene Commissie voor het middelbaar onderwijs, en kunnen zij, die zich aan die studie wijden, zich verheffen in den wetenschappelijken adelstand. Eere aan hen, die door hunne nasporingen en onderzoekingen dezen nieuwen toestand hebben in het leven geroepen of voorbereid; eere aan allen, die bewerkt hebben, dat onze taal, mondig verklaard en volwassen, dezelfde rechten erlangt als sedert onheuglijke jaren de

klassieke talen bezitten, en dat eene nieuwe aantrekkelijkheid aan hare beoefening werd verbonden.

En nu Amsterdam, nog steeds vervuld met hetzelfde fiere vertrouwen op zijne kracht, waarin het eens voor eenen stadhouder de poorten sloot, zich eene Universiteit heeft gesticht, moest ook hier de beoefening onzer taal geheel tot haar recht komen. Voortaan zou geene vereeniging met het zoo uitgebreide vak der geschiedenis meer mogelijk zijn, zonder op het nadeel van beide uit te loopen. Dit is volkomen begrepen door het verlichte bestuur dezer Hoogeschool (vergunt mij het gebruik van dit Nederlandsche woord, ook nadat het feitelijk is afgeschafte), en terwijl de nieuwe wet de beoefening der geschiedenis ter kwader ure gekluisterd heeft aan de studie òf van het Germaansch òf van de klassieke talen, zijn hier, in gunstige tegenstelling daarmede, de banden geslaakt, die tot heden den Hoogleraar in de geschiedenis bonden aan de Nederlandsche taal, en is ieder vak afzonderlijk aan één persoon opgedragen. Ik heb opzettelijk slechts gesproken van Nederlandsche taal, en niet van letterkunde; immers de letterkundige geschiedenis van een land, d. i. de geschiedenis der beschaving van een volk, zooals die ons blijkt uit de gewrochten zijner dichters en schrijvers, behoort geheel tot het terrein der historie. De »Culturgeschiede" geeft een beteren en dieperen blik in het leven der volken, dan de »histoire de bataille." En evenals de verheffing of vernedering van een volk, en in het algemeen geweldige omwentelingen grooten invloed uitoefenen op de letterkunde, zoo worden omgekeerd groote gebeurtenissen op het staatstoonel niet zelden door de letterkundige geniën van een volk voorbereid of in de hand gewerkt. Terwijl dus het verband tusschen de geschiedenis van een volk en zijne letterkundige ontwikkeling onverbreekbaar is, zijn de betrekkingen tusschen historie en taal veel minder innig. Ik beweer niet, dat zij elkander kun-

nen ontberen — verre van daar. Geschiedenis en taal bewijzen elkaar als hulpwetenschappen groote en uitstekende diensten. Er zijn door de taal opgelost verschillende historische quaesties, waarop de geschiedenis zelve het stilzwijgen moest bewaren, en omgekeerd kunnen verscheidene vragen aangaande de wijze, waarop eene taal zich vestigt in het eene of andere land en aangaande den invloed van talen op elkander, slechts door de historie worden beantwoord. De taal b. v. kan ons inlichtingen geven, al zijn het dan ook onvoldoende en gebrekkige berichten, over het stamvolk der Indogermanen, uit den tijd die aan hunne verspreiding over Europa en Azië voorafging; de taal kan ons doen zien, hoe groot de invloed der Romeinen geweest is op de Germanen en dat omgekeerd ook de Romeinen den invloed der Germanen hebben onderzonden. En aan den anderen kant, hoe zal hij, die een vreemdeling is in de geschiedenis, een juist inzicht hebben b. v. in de vorming van het Engelsch of zich rekenschap kunnen geven van de wijze, waarop de talloze Germaansche woorden, die het Fransch bevat, zich daarmede hebben vermengd? En denkt u eens de verbazende gevolgen, die voor de talen van Europa voortgevloeid zijn uit de Volksverhuizing! Doch dit alles neemt niet weg, dat de eigenlijke taalwetenschap aan eene Hoogeschool onmogelijk langer met het Professoraat in de Geschiedenis kon verbonden worden. De oorsprong en de vorming der spraakklanken en de wijze, waarop zij in elkander overgaan; de ontwikkelingsgeschiedenis der taalvormen; de geschiedenis der woorden, zoowel wat vorm als inhoud, d. i. beteekenis, betreft; de historische grammatica der taal; haar zin- en versbouw; de verhouding der schrijftaal tot de dialecten, die voor haar hebben moeten bukken; — ziet daar zoovele punten van onderzoek, die geheel liggen buiten het terrein van den geschiedvorschcr. Nog slechts met enkele, onvolledige trekken schetste ik U het wezen der taal-

wetenschap, doch dit korte en onvolledige overzicht zal wel volstaan, om U te overtuigen, dat de studie der taal zóó belangrijk en omvangrijk is, dat hij, die zich aan haar wijdt, een geheel leven noodig heeft, om ook maar eenigermate in hare geheimen door te dringen. En ik mag er onmiddellijk bijvoegen, zij is een geheel leven overwaardig. Welk een heerlijk gewrocht is niet de taal, zij,

Gave Gods en kostlijkste aller gaven,

zoo als Beets haar in zijn heerlijk gedicht heeft betiteld. De taal is de eigenlijke slagboom tusschen den mensch en het dier; het onmisbaar voertuig van ons denken; het kenmerk van onzen hoogen adel; de noodzakelijke voorwaarde voor gezellig verkeer en maatschappelijk leven; zij, middel tevens en doel der nasporingen van den taalvorscher. Aan onze taal danken wij onze ontwikkeling en zoo menig rein genot, hetzij wij in een gedicht bewonderen de welluidendheid der woorden of de kracht der uitdrukkingen, de verhevenheid der gedachten of de sierlijkheid van den vorm; hetzij wij hooren eenen redenaar, die, meester over de taal, naar welgevallen aandoeningen wekt in het gemoed zijner hoorders; hetzij wij door haar ons de geheimen zien geopenbaard op elk gebied van wetenschap en kennis. De taal is het schoonste en verhevenste, doch tevens het diepzinnigste voortbrengsel van den menschelijken geest, de wetenschap der taal behoort tot dezulke, die, zooals Curtius het uitdrukt, »sich mit den anfängen und dem werden grosser erzeugnisse der natur oder des geistes beschäftigen”, en zou dan niet hare beoefening aan eene Universiteit eene afzonderlijke, ja zelfs eene eereplaats verdienen? En zouden wij dan een juichtoon kunnen finhouden, nu de wetenschappelijke beoefening ook van onze taal, hier, aan deze Hoogeschool, voorgoed wordt gevestigd, en zij zich daardoor eene kweekplaats te meer geopend ziet?

Wie heeft haar niet lief, de taal zijner kindsheid en zij-

ner kinderen, zijner ouders en voorvaderen, de taal waarin hij wedergeeft al de gewaarwordingen die opkomen in zijn gemoed; die taal, die zoo geheel één is met de ontwikkelingsgeschiedenis van zijn persoon, maar vooral en in de eerste plaats met de historie van zijn volk? Onze moedertaal is het kostbaarste erfdeel, dat onze ouders ons hebben nagelaten; door haar voelen wij ons één, zoowel met het geslacht onzer tijdgenooten als met onze voorvaderen uit vervorgene eeuwen; zij is het bolwerk onzer onafhankelijkheid, het palladium onzer nationaliteit. Het volk, dat haar niet eert, is blind voor zijne hoogste belangen. Doch wat behoef ik daarover te spreken tot U, die van hare hooge waarde diep zijt doordrongen en onder een volk, dat hoe langer hoe meer toont zijne taal op prijs te stellen? Ik behoef U, om de waarheid hiervan te staven, slechts te wijzen op de nieuwe wet, die de studie onzer vaderlandsche taal en letterkunde heeft geëmancipeerd, en aan hare beoefenaren eene hooge, ja, de hoogste eer belooft. Ziet, dat doet ons hart goed; over die erkenning, over dien zegpraal onzer taal verheugen wij ons van ganscher harte, en al zouden wij ook vele bepalingen der wet gewijzigd wenschen of verwijderd, in dit opzicht verdient zij onze volle sympathie en begroeten wij haar met hooge ingenomenheid, want door haar is het goed recht van de wetenschappelijke beoefening der Nederlandsche taal volkomen erkend.

Doch men zal wellicht vragen, hoe het komt, dat deze eer nu eerst aan onze taal te beurt valt, en waarom er in het Koninklijk Besluit van 1815 van studie der Nederlandsche taal nog geene melding wordt gemaakt. Een kort overzicht van de geschiedenis onzer taalstudie zal U duidelijk maken, dat eerst nu de tijd aangebroken was voor de meerderjarigverklaring onzer moedertaal, en dat, indien die emancipatie vroeger ware geschied, de taalstudie zelve daardoor meer zou zijn benadeeld dan gebaat.

Zooals U bekend is, behoort onze taal tot den Indo-Germaanschen of Arischen taalstam, waarvan eene wetenschappelijke studie natuurlijk eerst mogelijk was, nadat de oudste vertegenwoordiger er van, het Sanskrit, bekend was geworden, dus in het laatste vierde deel der vorige eeuw. Van toen af is men begonnen, de taal zelve en de geschiedenis harer woorden en vormen tot een onderwerp van ernstig onderzoek te maken. Wel waren er reeds vóór dien tijd mannen geweest, die over de verwantschap der talen onderling hadden nagedacht, doch zij hadden voor het meerendeel de taalwetenschap beoefend met de fantazie, die de grootste vijandin van ware wetenschap is. Men ging slechts af op de uiterlijke gedaante der woorden, en zocht verwantschap tusschen talen, die niets met elkander gemeen hebben. Om ons tot onze eigene taal te bepalen: de dwaze pogingen om b. v. tusschen Nederlandsch en Hebreeuwsch overeenkomst te ontdekken, zijn even bekend als de moeite die Reitzius deed in het midden der vorige eeuw, om onze taal te verklaren als afkomstig uit het Grieksch. Het begrip, dat de Europeesche talen wel aan elkander verwant en uit dezelfde grondtaal gesproten, doch niet uit elkander afkomstig waren, kwam in hen niet op, en van daar allerlei dwaze en ongerijmde afleidingen, die de wetenschap der etymologie, d. i. der woordgronding en woordvorsching, gedurende langen tijd hebben berucht gemaakt. Men tastte in den blinde en geraakte geheel van den rechten weg, doch het geloof aan eene toen nog onbekende wereld, dat uit al die mislukte pogingen sprak, werd niet beschaamd. Want door de ontdekking van het Sanskrit en de verspreiding van de kennis der oude Indische taal ging zooveel licht op over den woordenschat der Europeesche talen en hare verhouding onderling, dat daardoor de taalwetenschap een geheel nieuw tijdperk intrad. De etymologie werd nu niet meer gehouden voor eene wetenschap, waarin, om met Voltaire

te spreken, de klinkers hoegenaamd geene beteekenis hebben en de medeklinkers slechts eene zeer geringe, maar men begon de letters van twee woorden zorgvuldig met elkander te vergelijken, vóór dat men een oordeel uitsprak over hunne verwantschap. En toen de geniale Jacob Grimm, door deze wetenschappelijke methode geleid, de wet der klankverschuiving had ontdekt en daardoor de verhouding der Germaansche talen tot de overige verwanten nauwkeurig had bepaald, was ook voor de Germaansche taalstudie de dag der geboorte angebroken. Toegerust met eene schier volledige, althans met eene verbaazende kennis van bijna alle vroegere en tegenwoordige Germaansche talen, schreef Grimm zijne onsterfelijke »Deutsche (hij bedoelde Germanische) Grammatik'', en werd daardoor de schepper der Germaansche taalwetenschap. Deze grammatica verscheen in 1819, en het spreekt dus van zelf, dat er vóór dien tijd ook van eene wetenschappelijke studie onzer moedertaal geen sprake kon zijn.

Toch waren er reeds vóór Grimm ook hier te lande mannen geweest, die in hunne werken de juiste methode voor hare beoefening hadden aangegeven, ik bedoel Lambert Ten Kate en Balthazar Huydecoper, beiden Amsterdammers en elkanders tijdgenooten in de eerste helft der vorige eeuw. Ten Kate, een eenvoudig wiskundige, stelde, toegerust met de kennis van Gotisch, Angelsaksisch en Oud-Hoogduitsch, een onderzoek in naar het verband tusschen deze talen en onze eigene, en deelde de uitkomsten er van mede in een werk, welks pompeuze titel »Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake'' eene scherpe tegenstelling vormt met de nederige benaming »Deutsche Grammatik'', door Grimm aan zijn beroemd werk gegeven. Hij kan met volle recht als de voorlooper en wegbereider van Grimm worden beschouwd, en indien hij leerlingen of volgelingen gehad had met hetzelfde talent als hij, dan zou wellicht de belangrijke wet der klank-

verschuiving, waarvan hij een flauw vermoeden had, reeds lang vóór Grimm zijn ontdekt.

De tweede taalgeleerde, dien ik noemde, Balthazar Huydecoper, was de eerste, die het Middelnederlandsch ten grondslag legde voor zijne studie onzer moedertaal, en die zijne tijdgenooten zocht op te wekken tot waardeering onzer Middeleeuwsche taal- en letterkunde, getuige zijne uitgave van Melis Stoke, welke voorzien is van aantekeningen, die ook nu nog hare waarde niet hebben verloren. Doch het uitstekend voorbeeld dezer beide mannen vond geen weerklank bij hunne tijdgenooten; de 18de eeuw scheen nog niet rijp voor eene renaissance op dit gebied, en er moesten nog verscheidene tientallen jaren verloopen, vóór dat de gezonde beginselen, door hen verkondigd, algemeen in toepassing zouden worden gebracht. Wel toonden op het eind der vorige eeuw de uitstekende Clignett, Steenwinkel, Bilderdijk en anderen, dat voor hen althans Huydecoper niet zonder vrucht had gewerkt, er bleef eene groote onverschilligheid heerschen voor de taal en de letteren onzer Middeleeuwsche voorvaderen. En gelijk de Duitscher Grimm de wetenschappelijke beoefening, ook van onze taal, in het leven riep, zoo waren het alweder Duitschers, die voor de studie van het Middelnederlandsch een nieuw tijdperk deden geboren worden; het waren inzonderheid Hoffmann von Fallersleben, Kausler en Mone, wier namen, naast die van Willems en Clarisse, in dit opzicht eene dankbare vermelding verdienen. Door hun voorbeeld aangespoord, stonden er nu ook onder het jonge Holland mannen op, die den blaam van onverschilligheid voor eigen taal en letterkunde niet langer konden dulden, en wien de lauweren, door Duitschers behaald, geen rust lieten. Van dezen nieuwen geest was de beroemde »Vereeniging ter bevordering der Oude Nederlandsche letterkunde”, in 1844 opgericht, een rechtstreeksch en heilrijk gevolg. Eerst nu men, voornamelijk door hare zorg, met de geschriften onzer voorvaderen in goede en betrouwbare uitga-

ven kon kennis maken, was de grond gelegd voor de Middelnederlandsche taalwetenschap, die voor altijd met de namen van De Vries en Jonckbloet onafscheidelijk is verbonden.

Het zal U thans duidelijk zijn geworden, dat eerst in onzen tijd de beoefening onzer taal die hoogte bereikt heeft, welke haar aanspraak geven op de eer, haar toegekend bij de nieuwe wet. Wat zou het onze taal hebben gebaat, indien zij, die zich aan hare beoefening wijdden, zich een doctorstitel konden verwerven, vóór dat de ware methode, om haar te bestudeeren, gevonden of althans erkend was? Neen, evenmin als men aan een kind de rechten van een meerderjarige moet toekennen, evenmin moet men eene jonge wetenschap mondig verklaren, vóór dat zij getoond heeft, die eer te verdienen. En de Nederlandsche taalwetenschap heeft dat getoond. De werken der bovengenoemde Vereeniging met het beroemde glossarium op den Leekenspiegel, van De Vries; de Geschiedenis der Nederlandsche en der Middelnederlandsche letterkunde, van Jonckbloet; de tallooze geschriften van den onlangs overleden De Jager, overvloeiende van bouwstof; de Nederlandsche klassieken van Verwijs; de werken van Brill over Nederlandsche grammatica; verschillende tijdschriften, waaronder vooral de Taalgids met de uitstekende opstellen van den voortreffelijken Te Winkel; degelijk en vruchtbaar onderwijs in onze moedertaal aan onze hoogeschoolen; verschillende Academische proefschriften over Nederlandsch en Middelnederlandsch; verbeterde uitgaven van onze Middeleeuwsche schrijvers, en, last not least, de torso van het Nederlandsch Woordenboek; — ziet daar zoovele bewijzen, dat onze taalstudie den rechten weg bewandelt. Thans is het aan ons, die geroepen zijn om de nieuwe doctoren te vormen, zorg te dragen dat de studie onzer taal het rechte spoor niet verlaat. Wij moeten zorgen, dat ook op dit terrein wetenschap hoe langer hoe meer identisch wordt met waarheid, en dat de methode, die

bij het onderwijs wordt aangewend, volkomen den toets van het gezond verstand kan doorstaan. Niet zich verliezen in onnutte bespiegelingen of verklaringen zoeken van hetgeen buiten het bereik onzer kennis valt, maar, steeds indachtig aan de beperktheid en onvolledigheid der menschelijke kennis op elk gebied, moeten wij evenals Humanus van den Leeke-dichter gul en goed: »Ik weet niet'' durven zeggen en de les van den Leidschen Graecus niet vergeten: »Bonum grammaticum quaedam nescire oportet.'' Waar die kenmerken aanwezig zijn, waar grondige kennis en eene streng wetenschappelijke methode gepaard gaan met het diepe besef van de hooge waarde der wetenschap, daar moeten de uitkomsten schoon en verrassend wezen. Met deze beginselen als leuze gaan wij moedig en vertrouwend de toekomst tegen. De velden zijn wit om te oogsten, — hopen wij, dat er ook op dit veld vele en geschikte arbeiders mogen worden gevonden, aangelokt door de eer, die van nu af aan eene wetenschappelijke beoefening der Nederlandsche taal is verbonden.

Maar men zal wellicht vragen: Is zulk eene wetenschappelijke beoefening onmisbaar noodzakelijk om zijne eigene taal te verstaan? Ja en neen, MM. HH., al naarmate men de taal als doel, dan wel als middel beschouwt. Die haar slechts beoefent om er het rechte gebruik van te maken; om eene lettervrucht goed te verstaan en zich duidelijk en zuiver uit te drukken, hij voorzeker kan taalkennis zeer goed ontberen. Juistheid van woordenkeus leert men van hen, die de taal goed gebruiken, niet van de taal zelve. Indien men haar evenwel historisch wil beoefenen; haar gadeslaan in hare ontwikkeling; zich rekenschap geven van hare vorming zoowel als van hare vormen, wordt het een gansch ander geval. Zoo iemand zich dit ten doel stelt, kan hij natuurlijk niet volstaan met de kennis van de taal in haren tegenwoordigen toestand, maar dan moet hij haar ook verstaan in hare vroegere tijdperken,

omdat in den loop der tijden veel duister wordt, wat oorspronkelijk helder en voor iedereen verstaanbaar was. Talloos zijn de woorden, uitdrukkingen, spreekwijzen, die slechts na nauwkeurig onderzoek ten volle kunnen worden begrepen. De voornaamste oorzaak van dit verschijnsel is het verminderen van het taalgevoel of taalbewustzijn. Taalgevoel is het duidelijke besef van het innig verband tusschen den vorm der woorden en hunne beteekenis; het is de heldere voorstelling van de rol die elk deel, bijna zeide ik, elke letter van een woord te vervullen heeft; het is, zooals Schleicher het uitdrukt: »das Gefühl für die Function der einzelnen Elemente des Wortes.» Dit verzwakken van het taalbewustzijn openbaart zich bij ieder volk, doch in dezelfde mate sterker, als het een gewichtiger rol speelt op het tooneel der wereld, en meer met andere volken in aanraking komt. Want waar het meest leven en beweging is, daar heeft ook de taal, gelijk alle concreete zaken, het meest te lijden, en verliest de oorspronkelijke vorm het eerst zijne gedaante. Hoe krachtiger het verzwakken van het taalgevoel werkt, des te sterker is het streven om uit het woord te verwijderen alles, wat niet meer wordt begrepen. Zoo zou in betrekkelijk korten tijd een goed gedeelte der taal onverstaanbaar worden, indien er niet andere omstandigheden waren, die het uitslijten van het taalbewustzijn stuiten in zijn vaart. Vooral werkt als tegenwicht hetgeen men het familielevens der woorden zou kunnen noemen. Ik bedoel hiermede dit, dat de woorden eener zelfde familie elkander in den regel reeds op het eerste gezicht herkennen aan hunnen vorm, en daardoor het besef hunner gemeenschappelijke afkomst langer bewaren. In dit opzicht staan de Germaansche talen verre boven de Romaansche, waar het begrip huisgezin, evenals in het leven, zoo ook in de taal veel minder sterk is ontwikkeld. Woorden als *opperhoofd*, *hoofdig*, *ijlhoofdigheid*, herkennen elkander onmiddellijk, niet alzoo de fransche *chef*, *entêté* en

délire. Doch dat ook in de Germaansche talen dit familieleven niet volmaakt is, zal uit onze eigene taal niet moeilijk te bewijzen zijn. Er zullen zonder twijfel weinig Nederlanders wezen, die bij het woord *huisgezin* denken aan *zenden*, of bij *gerucht* aan *roepen*, of bij *uitbundig* aan *binden*; wien bij de woorden *hebzucht* en *geldzucht* het ww. *zoeken* voor den geest komt, doch bij *bleekzucht* en *geelzucht* het adj. *ziek*; die onmiddellijk in hunne gedachten verbinden de woorden *hof* en *gehucht*, *lezen* en *list*, *zullen* en *schuld*, *vernuft* en *nemen*, *kunnen* en *kind*. Ja, zóó sterk kan dit verschijnsel werken, dat twee woorden, die oorspronkelijk uit éénen en denzelfden vorm afkomstig zijn, elkaar voor volslagen vreemdelingen aanzien. Wie, die het niet langs wetenschappelijken weg heeft onderzocht, zal b.v. hetzelfde woord zien in *hui* en *wei*, *ajwin* en *ui*, *zegen* en *sein*, *kwik* en *vif*, *kous* en *hiel*? Dit verzwakken nu van het taalgevoel is de vruchtbare moeder van allerlei veranderingen van vorm en beteekenis. Samentrekking, uitstooting of afwerping van klinkers en medeklinkers, verandering van klemtoon, zietdaar eenige der gevolgen, die op hunne beurt oorzaak zijn, dat de woorden onkenbaar en in hun wezen duister worden. De verwantschap van *tusschen* en *twee*, *emmer* en *tobbe*, *treeft* en *drievoet*, *slaan* en *slecht*, *dom* en *damp*, *krom* en *krimpen* wordt bijna door niemand meer gevoeld.

Doch behalve het afnemen van het taalbewustzijn werken ook andere oorzaken het verduisteren der taal in de hand, en wel in de eerste plaats het streven, om de uitspraak der woorden te volbrengen met zoo weinig moeite als mogelijk is. Van daar allerlei klankwijzigingen, assimilaties, omzettingen van letters en dergelijke. Weinigen zullen b. v. onmiddellijk het woord *wand* herkennen in *inwendig*, of *land* in *ellendig* en *belenden*, of het verband gevoelen tusschen *ballast* en *achterbaks*, *bruiloft* en *loopen*, *gauw* en *gooien*, het *barnen* der gevaren en het *branden* eener lamp. Daarbij komt nu nog, dat iedere

taal een zeker aantal vreemde woorden in zich opneemt, waaraan zij het burgerrecht verleent, zoodat zij hoe langer hoe meer hun vreemd gewaad afleggen en op de inboorlingen gaan gelijken. Doch al hebben zij ook in hun uiterlijk het laatste overblijfsel van hunne vreemde afkomst verloren, hen kan toch het fijnste taalgevoel niet tot hunnen oorsprong terugbrengen, want zij leven het leven der taal niet en zijn voor het taalbewustzijn dood. Het is zonder wetenschappelijk onderzoek niet mogelijk, te weten, dat *aalmoes* afkomt van het Grieksche *ἐλεημοσύνη* d. i. *medelijvendheid*, of *abrikoos* van het lat. *praecox*, d. i. *vroegrijp*, of *bolleboos* van het hebr. *baal bojjs*, d. i. *heer des huizes*, of *omkoud* van het Deensche *umkold*, d. i. *omver*, of *oranje* van het perz. *ndrang*, enz.

En is nu door al deze oorzaken een of ander woord in zijn wezen verduisterd en voor het volk onverstaanbaar geworden, dan is het tijdperk geboren, waarin vaak nog de grootste veranderingen plaats grijpen, want dan wordt menig woord de prooi en de speelbal van het volksvernuft. Het volk, dat nu eenmaal wil begrijpen de taal die het spreekt, gaat dan aan het etymologiseeren op de ouderwetsche wijze, d. i. met de fantazie, en vervormt vele woorden zoo geheel, dat het vaak zelfs na ernstig en nauwgezet onderzoek niet meer mogelijk is, den oorsprong op te sporen. Het ligt niet voor de hand, dat *armborst*, d. i. *handboog*, afkomstig is van het lat. *arcubalista*, of *meistreel*, d. i. *minnezanger*, van het lat. *ministerialis*, of dat de *luipaard* eigenlijk *lseuwpardel* zou moeten heeten en de *veelvraat* eigenlijk *rotsfret*. Hoeveel moeite heeft het niet gekost, den waren oorsprong van *ruwaard* te vinden en het terug te brengen tot het fr. *regarder*? En hoe weinigen zullen in het bekende *van haver tot gort* het 17de eeuwse *van aver tavere* herkennen, d. i. *van geslacht tot geslacht*, *van ouwer tot ouwer*?

En ondergaat nu de vorm onder genoemde omstandigheden zulke geweldige veranderingen, niet minder is dit het geval

met de beteekenis. Men zal het *canapé* niet aanzien, dat het oorspronkelijk een *vliegen-net* beteekende, noch *scharminkel* dat het eerst een *aapje* voorstelde, noch *zullen*, dat het eigenlijk beduidt *eene misdaad begaan*. Evenmin blijkt uit de tegenwoordige beteekenis van *wereld*, de eerste, n. l. *duur van het menschelijk leven*, noch uit *loods* die van *boomloof*, noch uit *brief* die van *kort*, noch die van *beukeschors* uit *boek*. Ik zou deze voorbeelden met vele kunnen vermeerderen, doch ik vertrouw, dat ieder Uwer reeds nu overtuigd zal zijn, dat zelfs zijne moedertaal een overgroot aantal moeilijkheden en geheimen bevat, die slechts door streng wetenschappelijk onderzoek kunnen worden overwonnen en opgelost.

En nu rijst ongetwijfeld de vraag bij u op: »Waarin moet dan dat wetenschappelijk onderzoek bestaan en hoe moeten die moeilijkheden worden overwonnen?» Ik wil trachten U op deze zoo natuurlijke vraag een bevredigend antwoord te geven. Wanneer het waar is, dat het verzwakken van het taalgevoel langzamerhand toeneemt, dan vloeit daaruit vanzelf voort, dat, indien men eene taal grondig wil leeren verstaan, men beginnen moet met hare oudere vormen te raadplegen. Immers daar zijn de taalvormen veel zuiverder bewaard en de verwoestingen, door verzwakt taalbewustzijn aangericht, veel minder in hevigheid en aantal. Iedere gesprokene taal leeft, d. i. zij verandert aanhoudend van gedaante; taalvormen slijten af en verdwijnen, woorden en uitdrukkingen verouderen en geraken in onbruik; andere, hetzij aan vreemde talen, hetzij aan dialecten ontleend, komen op en vervangen hunne plaats. En indien men zelfs woorden kan aanwijzen, die gedurende deze eeuw, b. v. sedert *Bilderdijk*, op den achtergrond geraken en aan het verouderen zijn, dan spreekt het vanzelf, dat men een zeer aanmerkelijk verschil zal zien, als men de taal van een paar eeuwen geleden vergelijkt met de onze. Als vanzelf wordt dus van hem, die het Nederlandsch wetenschappelijk wil

beoefenen, de aandacht gericht op de 17^e eeuw, den bloeitijd onzer letterkunde, den tijd van Vondel en Hooft, van Brederoo en Huygens, van Antonides en De Decker, van Westerbeaen en Cats. Hij, die het Nederlandsch nauwkeurig wil leeren kennen, mag geen volslagen vreemdeling zijn in hunne taal, want reeds uit hunne werken zal hem een licht opgaan over veel, dat hem te voren duister was. En des te meer verdienen zij te worden bestudeerd, omdat zij de taal, waarin zij schreven, uitstekend hanteerden en men dus in hen gidsen heeft, op wie men zich kan verlaten.

Indien men in de taal der 17^e eeuw eenigermate bedreven is, leert men zien, dat b. v. *ophemelen* niet beteekent *ten hemel verheffen*, daar het toen slechts *opsieren*, *opknappen* beduidde; dat men moet zeggen *een hart onder den riem steken*, en niet omgekeerd *een riem onder het hart*, omdat Vondel volkomen in denzelfden zin gebruikt *een hart inblazen* en *een hart in den boezem steken*; dat *laatdunkend* afgeleid is van de uitdrukking *zich iets laten dunken*, hetzelfde als *zich iets laten voorstaan*, d. i. *zich verbeelden*; dat *schoorvoetend* eigenlijk een deelwoord is van *schoorvoeten*, d. i. *de voeten schrap zetten*, *tegenstand bieden*, enz.

Doch indien reeds dit tijdperk onzer taal van zooveel belang is voor hare beoefening, van hoe groot gewicht zal dan niet het Middelnederlandsch zijn. Daar vinden wij de taalvormen natuurlijk in veel grooter zuiverheid en volheid weder, want daar is de taal weder eenige eeuwen dichter bij haren oorsprong. Neen waarlijk, MM. HH.! het nut eener strenge en nauwgezette beoefening van de taal onzer Middeleeuwsche vaderen kan niet te hoog worden gesteld. Zonder haar is geene wetenschappelijke studie onzer taal mogelijk, want het Middelnederlandsch geeft de oplossing van tal van bezwaren, het antwoord op allerlei vragen, de verklaring van menigen taalvorm; het geeft ons inzicht in de geschiedenis en de vorming onzer taal en maakt ons vatbaar om, voor zoover dit geschieden kan, tot

haren oorsprong op te klimmen. Het Middelnederlandsch met zijne vele thans verouderde woorden en uitdrukkingen, met zijne moeilijkheden en duisterheden, waarvan er vele nog niet zijn opgelost, is eene uitstekende leerschool voor taalstudie, een voortreffelijk middel om den blik te scherpen, de beste opleider tot zelfstandig en methodisch onderzoek. Hier kan men niet volstaan met geen vreemdeling te wezen, hier moet men zich volkomen te huis gevoelen. Het zal haast overbodig zijn, ook van deze studie het groote nut met voorbeelden te staven, doch vergunt mij uwe aandacht ook hier op enkele woorden te vestigen, die door het Middelnederlandsch tot volle klaarheid worden gebracht. Zoo wijs ik u b. v. op *arts*, dat van het Gr. ἀρχιαιτρος afkomt, blijkens het mnl. *arsatre*; op *misschien*, dat mnl. *machsciën* luidde en dus hetzelfde is als *peut-être* en *may be*; op *weleer*, mnl. *wilen eer*, d. i. *wijlen in vroegeren tijd*; op *gading* van het mnl. *gaden*, d. i. *behagen*; op *noode*, d. i. *ongaarne*, tegenstelling van *ode*, d. i. *gemakkelijk*, enz. En wat zou iemand maken van het 17de-eeuwsche *oubollig*, d. i. *dwaas*, *onzinnig*, bij ons zelfs tot *hollebolle* verbasterd en naar kinderliederen verwezen, zonder het mnl. *abolge*, d. i. *gramschap*, eene afleiding van *belgen*?

Maar men zal wellicht vragen: Is het Middelnederlandsch dan de oudste vorm, waarin wij onze taal kennen? Men spreekt van Oudnoorsch en Oudhoogduitsch, is er dan geen Oudnederlandsch, en zal dit niet nog veel meer licht verspreiden over onze taal? Zonder twijfel, doch van het Oudnederlandsch is helaas! zoo weinig overgebleven, dat het, althans in vergelijking met de andere oudere dialecten, de vermelding nauwelijks verdient. Behalve eenige glossen, d. i. verklaringen van afzonderlijke woorden, bezitten wij slechts eene Oudnederlandsche of Oudnederfrankische vertaling van een 25tal psalmen, en daaronder enkele slechts gedeeltelijk. Hoezeer dit te betreuren is, zal wel geen betoog behoeven. Al hadden wij slechts dat eene

handschrift, waarvan die psalmvertaling een deel heeft uit-
 maakt, in zijn geheel over, wij zouden een schat hebben van
 onberekenbare waarde. Doch nu van het Oudnederlandsch zoo
 weinig is overgebleven, en ook de Germaansche grondtaal uit-
 eengespat is, lang vóór den tijd, waaruit wij letterkundige ge-
 denkstukken bezitten, is het eenige middel, om dat gemis aan
 te vullen, de studie der verwante Oudgermaansche dialecten.
 Daarom is in de wet voor de aanstaande doctoren in het Ne-
 derlandsch voorgeschreven: de beoefening van de talen en let-
 terkunde der oude Germaansche volken, een algemeene term,
 welke door het Koninklijk Besluit van 27 April 1877 gelukkig
 nader is omschreven en beperkt. Stelt u slechts voor, dat één
 persoon onderwijs moest geven, behalve in het Nederlandsch
 in zijn geheelen omvang, met letterkundige geschiedenis en
 grammatica ingesloten, nog bovendien in het Gotisch, Oud-
 noorsch, Angelsaksisch, Oudsaksisch, Oudhoogduitsch, Oud-
 friesch en Middelhoogduitsch, om van de letterkunde dier talen
 niet te gewagen! Hoe zou iemand den tijd vinden, om zich
 voor dit alles voor te bereiden, waar de leerlingen, om zich
 in al deze talen te bekwamen? Neen, de bedoeling van den
 wetgever was natuurlijk, uit al de Oudgermaansche dialecten
 dezulke ter beoefening voor te schrijven, die voor de studie
 onzer eigene taal de meeste vrucht afwerpen. En dan is er
 zonder twijfel geen enkel, dat ons het gemis der Germaansche
 grondtaal zoozeer vergoedt, als het Gotisch. Van deze taal
 is slechts over een gedeelte eener vertaling van het Nieuwe Tes-
 tament, van den beroemden bisschop Ulfilas, omstreeks 350 n. C.
 Doch dat fragment, dat slechts als door een wonder en in een
 verwonderlijk schoon handschrift voor ons is bewaard gebleven,
 is van zoo buitengewoon gewicht, dat het Gotisch, in weer-
 wil van den fragmentarischen toestand, waarin wij het bezitten,
 vóór alle andere dialecten behoort in aanmerking te komen.
 Eerbiedwaardig door zijn ouderdom, als de taal onzer oude

stamverwanten uit de 4 eeuw, heeft het e vormen der oorspronkelijke Germaansche taal bewaard in eene onvergelykelijke volheid, in eene klankrijkheid, die slechts in het Latijn, en eene doorzichtigheid, die slechts in het Grieksch hare weder-gade vindt. Zonder door rijkdom van vormen uit te munten, in welk opzicht het de vergelyking met het Grieksch of zelfs met het Latijn, in de verte niet kan doorstaan, heeft het aan den anderen kant vormen bewaard, die in alle andere Germaansche talen ontbreken, als een dualis bij het werkwoord, een afzonderlijk passief, sporen van het medium, enz. Voor de klankleer, voor het inzicht in den oorsprong onzer vormen van verbuiging en vervoeging, voor de kennis der sterke werkwoorden en hun verschillende vocalen, is het Gotisch ontbeerlijk. Om slechts één voorbeeld te noemen: het is thans algemeen bekend, dat onze verleden tijd der zwakke werkwoorden samengesteld is met een tijd van het ww. *doen*, zoodat *ik zalfde* gelijk staat met *ik zalven dede*, eene wijze van uitdrukken, die in het Engelsch hare bevestiging vindt. Doch wie zal zeggen, hoevele jaren er nog hadden moeten verlopen, vóór dat dit werd ontdekt, indien niet het Gotisch met zijne kristallen vormen hierover een helder licht had verspreid?

De tegenhanger van het Gotisch is in sommige opzichten het Angelsaksisch, dat volle drie eeuwen jonger is. Terwijl van het Gotisch slechts een gedeelte van het Nieuwe Testament is bewaard gebleven, heeft het Angelsaksisch eene zeer rijke letterkunde; terwijl het eerste in zijn klankstelsel zoo eenvoudig en helder mogelijk is, is het Angelsaksisch daarin zoo samengesteld en ingewikkeld geworden, dat dit het aanleeren dier taal zeer bemoeilijkt; terwijl het Gotisch meer van belang is ter verklaring onzer taalvormen, werpt het Angelsaksisch meer vrucht af voor den woordenschat onzer taal. Immers beide behooren zij tot het onderdeel der germaansche talen, die men de Nederduitsche noemt, en beide hebben zij, in tegenstelling

met de andere er toe behorende dialecten uit denzelfden tijd, eene eigenlijk gezegde letterkunde, eene belletrie, zoodat men vele woorden uit het Middelnederlandsch slechts in het Angelsaksisch kan terugvinden. Zoo zijn b. v. de Middelnederlandsche woorden *niel*, d. i. *voorover*, en *mellijs*, d. i. *klein*, slechts in de ags. *neovol* en *medlic* te herkennen. Is dus reeds de kennis dezer taal voor hem, die de onze wetenschappelijk wil beoefenen, een noodzakelijk vereischte, waarom wordt dan in het zoo even genoemde Koninklijk Besluit gezwezen van het Oudsaksisch, dat zooveel dichter staat bij onze taal en zooveel nader er aan verwant is? Indien de wetgever de beoefening dier taal had gesteld in de plaats van het Middelhoogduitsch, wij zouden alle reden hebben, om met deze wijziging ingenomen te zijn. Het Oudsaksisch is het Saksisch van het vasteland, in tegenstelling van het Angelsaksisch, dat de taal is van grootendeels hetzelfde volk, nadat het zich op de Britsche eilanden had gevestigd. Het is de taal gesproken door de voorvaderen onzer Geldersche en Overijsselsche landgenooten uit de 9^e eeuw na Christus, en bewijst dus aan het Saksische element in onze taal dezelfde diensten als de zoo even genoemde psalmvertaling aan het voornaamste en meest verspreide, nl. het Frankische. Beide vertegenwoordigen zij met het Oudfriesch, dat slechts in rechtsbronnen is overgebleven, het Oudnederlandsch. En des te meer verdient het Oudsaksisch onze aandacht, omdat het, behalve enkele kleinere gedenkstukken van minder gewicht, eene even belangrijke als schoone en heerlijke schepping bevat, nl. het beroemde heldendicht *Héliand*, eene epische beschrijving van des Heilands leven. Hij, die zich toelegt op Oudgermaansch, berooft zich van een groot genot, indien hij geen kennis maakt met dit echte epos, dat vol is van prachtige schilderingen, vooral waar het hart van den echten Germaan zich kan te goed doen aan het beschrijven van een gastmaal of natuurtooneel.

Ziet hier U in korte trekken medegedeeld, op welke talen der oude Germanen voor de studie van het Nederlandsch de meeste klem moet worden gelegd. Thans moet ik met U nagaan, wat er voor de wetenschappelijke beoefening onzer taal nog wordt vereischt, behalve de kennis der bovengenoemde Oudgermaansche dialecten. Om van Uwe aandacht niet te veel te vergen, bepaal ik mij uitsluitend tot het gebied der taal, zonder het gewicht der historische wetenschap, vooral voor de literatuur, ook maar één enkel oogenblik uit het oog te verliezen.

Indien men eene taal historisch wil bestudeeren, en zich rekenschap geven van hare verschijnselen, dan moet men nauwkeurig letten op den invloed, dien andere talen op haar hebben geoeffend. Want ook in dit opzicht heeft zij de eigenschappen van andere levende organismen, dat zij vatbaar is voor indrukken van buiten en dat zij streeft naar gelijkvormigheid met die genen onder hare natuurgenooten, die het best haren invloed op haar weten te doen gelden. En gaan wij nu na, hoe het in dit opzicht met onze taal is gegaan, dan bevinden wij, dat zij voornamelijk van twee talen den machtigen invloed ondervonden heeft, wier kennis dus voor de onze onontbeerlijk is. In de eerste plaats van het Latijn, het stijve, onbuigzame, hardnekkige Latijn, dat wel een sprekend bewijs is van de waarheid der schoone spreuk: »De taal is de ziel der natie, zij is de natie zelve." Immers, gelijk de Romeinen bijna alle volken, waarmede zij in aanraking kwamen, gehoorzaamheid en eerbied afdwongen, zoo heeft ook het Latijn op de talen van bijna geheel Europa eene macht geoeffend, die in de taalgeschiedenis hare wedergade niet heeft. Niet alleen heeft het voor hare dochteren een gebied veroverd, oneindig grooter dan vroeger het uitgestrekte Romeinsche rijk; niet alleen heerschen hare afstammelingen over bijna het geheele zuiden van Europa en America, — daar waar het de bestaande

talen niet kon verdringen, heeft het haren zedelijken invloed doen gelden op den geest en de vormen dier taal en aan een goed gedeelte van haren woordvoorraad den toegang verschaft. Gedurende de geheele middeleeuwen was het Latijn in geheel het beschaafd Europa de taal van het recht en de kerk, de officieele taal en de taal der ontwikkelden, en eeuwen lang bijna uitsluitend de taal der geschiedbeschrijving. Aan den ijzeren vuist van het Latijn konden de landtalen zich niet dan met moeite onttrekken, en geen wonder, indien wij bedenken, dat die overheersching eeuwen lang had geduurd en er reeds in het Gotisch Latijnsche woorden aanwezig zijn. Bij Ulfilas vinden wij reeds *anakumbjan* en *kubitus* voor *aanliggen*; *sinap* voor *mosterd*, *kavtsjo* voor *wissel*, *kapillon* voor *het haar afscheren*, *paarpura*, *pund*, e. a. En zoo kunnen wij reeds in de meeste Oudgermaansche dialecten de sporen van Latijnschen invloed ontdekken. Vele dier woorden bleven in de Germaansche talen bestaan, en namen langzamerhand een inheemsch karakter aan, zoodat zij op het uiterlijk niet meer als Latijnsche woorden te herkennen zijn, zoo b. v. *zeke* uit *securus*, *nuchter* uit *nocturnus*, *laven* uit *lavare*, *kerker* uit *carcer*, *vormen* uit *formare* en uit *firmare* enz., maar daarom is dubbele behoedzaamheid noodig bij het bepalen van den oorsprong dier woorden, en is de omstandigheid, dat zij in verwante oudere dialecten worden aangetroffen, geen afdoend bewijs voor de echt Germaansche afkomst.

Het aantal Latijnsche woorden in onze taal, hetzij op deze wijze er in opgenomen, hetzij rechtstreeks ontleend, bedraagt ettelijke honderden, en het zal dus wel geen betoog behoeven, hoe heilzaam het is dat eene klassieke opleiding aan de beoefening der Germaansche taalwetenschap voorafgaat. In dit opzicht is het Latijn van nut, nog lang nadat het als middel tot vorming en ontwikkeling zijne taak heeft volbracht; zonder Latijn is geene grondige Germaansche taalwetenschap mogelijk noch denkbaar.

En nu sprak ik nog niet van de woorden die door middel van het Fransch, de dochter van het Latijn, in onze taal zijn binnengedrongen en wier aantal vooral niet minder is, omdat het Fransch van hare moeder overgeërfd heeft het vermogen om haren invloed op andere talen te doen gelden, en omdat het tijdperk van haren invloed op onze taal, dat reeds in de Middeleeuwen is begonnen, ook nu nog niet is afgesloten. Evenals het Latijn heeft het Fransch niet alleen tallooze woorden aan onze taal geschonken, maar ook op de woordvorming en de taalvormen van het Nederlandsch sterk gewerkt; ik herinner U slechts aan het ontbreken van het persoonlijk voornaamwoord *du* en aan het betreuenswaardige daaruit voortvloeiende feit, dat wij iemand, met wien wij niet gemeenzaam omgaan, eigenlijk niet kunnen aanspreken. *Gij* noch *ge*, noch *je* noch *jij* zijn in dat geval voldoende, en het grammatisch juiste *U vergist zich*, waarin U, zooals bekend is, verkorting is van Uwe Edelheid, of UE., wordt in den regel vervangen door het dwaze *U vergist U*, dat in weerwil zijner ongerijmdheid toch nog de meeste voorstanders en aanhangers telt. Het voorbeeld van het Fransch, dat het gebruik van *vous* verkiest boven *tu*, is ongetwijfeld hierop van grooten invloed geweest.

Eindelijk moet ik U nog wijzen op het groote gewicht, dat voor de beoefening van onze taal gelegen is in de kennis der verwante talen uit den tegenwoordigen tijd, vooral van het Engelsch en het Hoogduitsch. Hoe beter iemand de vormen dier talen, vooral van het conservatieve Hoogduitsch, verstaat en hun woordenschat kent, met des te meer gemak zal hij zich de Oudgermaansche dialecten eigen maken, want daar zal hij oude kennissen terugvinden uit iedere taal, die hij heeft beoefend. De overblijfselen der Germaansche grondtaal liggen hier en daar verspreid in alle dialecten, en hij, die uit de bestaande talen de meeste dier overblijfselen heeft bijeengezocht, zal het best in staat zijn, vele verschijnselen te verklaren en moeijlijk-

heden op te lossen, ook uit het gebied onzer eigene taal. Indien b. v. twee woorden gelijkkluidend zijn, is het vaak alleen door verwante talen mogelijk, te weten, of zij denzelfden oorsprong hebben of niet. Hoe verklaarbaar zou het zijn, als de twee adjectiva *licht*, nl. *niet zwaar* en *niet donker*, zooals ook Bilderdijk beweerde, identisch waren; toch is dit volstrekt niet het geval, want in het Hoogduitsch luiden zij *licht* en *leicht*. Hoe gemakkelijk zou het lichaamsdeel *borst* hetzelfde woord kunnen zijn, als het gelijkkluidende *borst*, dat van een jong man wordt gebezigd: doch bij de beschouwing der Hoogduitsche woorden *brust* en *bursche* valt dadelijk in het oog, dat deze gedachte geheel in strijd zou zijn met de waarheid.

Misschien weidde ik reeds te lang over dit alles uit, maar ik behoefde mij immers geen geweld aan te doen, om den stroom mijner gedachten te stremmen, want gij hebt het recht van mij te vernemen, wat ik onder wetenschappelijke beoefening onzer taal versta, nu het in hooge mate vereerend vertrouwen van het Bestuur dezer Hoogeschool mij tot die schoone levens-taak heeft geroepen. Immers wie zou kunnen spreken van eene schoone levenstaak, zoo niet hij, aan wien een hoogleeraarsambt wordt opgedragen. Voorganger te zijn van jonge mannen, die zich eene wetenschappelijke loopbaan kiezen; hun den weg te wijzen, die tot ware en grondige kennis leidt; hen voor te gaan in innige liefde tot wetenschap en waarheid, in klaar en helder plichtbesef en opgewekte plichtsbetrachting; — zietdaar de eene zijde van het ambt, zooals ik het mij denk, met enkele trekken geteekend. Doch tevens is de Hoogleeraar de priester der wetenschap. Op hem rust de verplichting, het vak, dat hij vertegenwoordigt, te ontwikkelen en vooruit te brengen; naar nieuwe uitkomsten te zoeken; te trachten tot klaarheid te brengen wat tot nog toe duister of onzeker was, en zoowel hierdoor als door zijn onderwijs eer te doen aan de inrichting, waaraan hij is verbonden.

En wanneer nu deze dubbele werkzaamheid gericht is op de moedertaal, dan ontvangt die taak ook dubbele bekoorlijkheid. Hier geldt het de beoefening der taal, waaraan wij te danken hebben al wat wij zijn en wat wij vermogen, de taal onzer eigene schrijvers en dichters, van den *Reinaert* zoowel als van den *Ondergang der eerste Wereld*, van Maerlant en van Van Beers zoowel als van Vondel en van Beets, de taal van ons eigen volk. Voorwaar, hij die zich aan haar mag wijden; hare geheimen mag ontsluiëren, op hare schoonheden mag wijzen; liefde voor haar mag wekken in ruimer kring en zoo tevens vaderlands-liefde aankweken bij het opkomend geslacht, hij spreke niet van zijne taak, hij heeft eene roeping.

Mij hiervan diep te doordringen, zal mijn ernstig streven zijn, want die roeping moge schoon zijn en verheven, zij legt groote verplichtingen op aan hem, die haar aanvaardt. Doch de beste voornemens bezielen mij, en waar de ernstige wil niet ontbreekt, om geheel voor zijne roeping te leven, daar wordt de kracht gestaald en vermindert de levenstaak langzamerhand niet in gewicht, maar in zwaarte. Van ganscher harte en met een niet lichtvaardig vertrouwen heb ik dan ook gehoor gegeven aan de roepstem, die uit Amsterdam tot mij kwam, en die mij het uitzicht gaf mijne jeugdige kracht te kunnen wijden aan deze jeugdige Universiteit. Ik beschouw het als eene hooge eer, mij als vertegenwoordiger onzer taal een werkkring geopend te zien, daar waar onze letterkunde zich steeds met zooveel roem en geluk van haar heeft bediend. Immers is er wel ééne plek in ons vaderland, die in dezelfde mate als Amsterdam de vertegenwoordigster is onzer literatuur van den tijd af, dat het de Spaansche zijde verliet en daardoor haar vast vertrouwen in de Republiek openlijk en duidelijk uitsprak? Van Amsterdam en de beroemde Amsterdamsche Kamer, waarvan Roemer Visscher, Hendrik Spieghel en Dirk Volkertszoon Coornhert de beroemdste leden waren, ging onze

renaissance uit op letterkundig gebied, na den roemloozen tijd, die aan den opstand tegen Spanje voorafging. Hier woonden en werkten de invloedrijkste leden van den Muiderkring. Hier sleet Vondel het grootste gedeelte van zijn rampspoedig leven en zag Brederoo het volksleven af voor zijne blijspelen. Hier was het eerste en langen tijd het eenige Nederlandsche tooneel. En na den tweeden winterslaap onzer letterkunde gedurende de 18de eeuw is het weder Amsterdam, dat in de herleving onzer letteren een belangrijk aandeel heeft gehad: de namen van Da Costa, der Van Lennep's, van Potgieter, van De Génestet zijn daar, om het gezegde te staven. En wij behoeven niet alleen den blik te richten naar het verledene, alsof Amsterdams letterroem met hen, wier beroemde namen ik noemde, had opgehouden te bestaan: U, gelijk mij, zweven reeds verscheidene namen op de lippen van dichters en schrijvers, die ook thans nog door iets anders, dan door zijn wereldhandel alleen, Amsterdam geëerd en beroemd maken. Ik kan dit alles slechts aanstippen, doch dit weinige is genoeg, om U te doen zien, dat ik met volle recht wijzen kan op de beteekenis van Amsterdam in onze letterkundige geschiedenis. Laten wij hopen, dat het nageslacht even vele bewijzen zal kunnen aanvoeren voor de beteekenis der Amsterdamsche Universiteit in de geschiedenis onzer taalwetenschap. Heden wordt daartoe de grondslag gelegd. Aan het gebouw, dat daarop moet verrijzen, wil ook ik arbeiden met al mijne kracht, en moge die ook niet zoo groot zijn, als ik in het belang der jonge Universiteit wel zou wenschen, ik mag daartegenover stellen eigenschappen, die in een schoonen vorm onder woorden gebracht zijn, door den dichter, die meer dan iemand de dichter van ons volk en naar ons hart is, en meer dan iemand verdient dat te wezen, door den beminnelijken en beminden De Génestet, wanneer hij, zij het dan ook in eenen anderen toon, uitroept:

Ik ben jong, ik geloof, ik kan werken.

Ik kan werken. En zoo ik dit thans met vrijmoedigheid durf uitspreken, dan denk ik daarbij met dankbaarheid terug aan hen, van wie ik die kostbare gave heb ontvangen. Ik denk in de eerste plaats aan den kloeken man, die onlangs zoo treffend door een onzer stadgenooten is geschetst, aan den paedagoog van den ouden stempel, van wien zeker ook hier een aantal leerlingen aanwezig is, dat hem met hartelijke genegenheid herdenkt: aan Epkema, van wien Beets nog in 1874 schreef: »Mijn eerste leermeester in de Oude Talen, wiens opwekkenden, aanvurenden, ontdekkenden invloed, ik bij 't herdenken nog gevoel.» En in de tweede plaats aan mijnen Academischen leermeester De Vries, die bij mij de eerste en besliste liefde gewekt heeft voor de beoefening onzer moedertaal, die door zijn vruchtbaar en boeiend onderwijs, maar vooral door zijn voorlichting en raad, mij tot een onwaardebaar leidsman geweest is in mijne studiën, van wien ik eerst was de leerling, nu de ambtgenoot, steeds de vriend, en die mij ook heden zijne vriendschappelijke gezindheid toont door zijne tegenwoordigheid aan deze plaats. Moge het mij gelukken mijnen leerlingen eene even groote liefde tot studie in te boezemen, als ik zelf aan mijne leermeesters dank.

Ik ben jong, dat wil zeggen: ik heb jeugdigen ijver, jeugdige vuur, een jeugdige hart en een open oog voor jeugd en hare bekoorlijke frischheid. Ik ben jong, en dit bepaalt niet alleen mijne verhouding tot mijne ambtgenooten, waarvan de meesten mij in jaren overtreffen en voor wier welwillende voorlichting en raad ik mij hartelijk aanbeveel, maar ook tot mijne aanstaande leerlingen, die ik hoop, dat in grooten getale en toegerust met waren zin voor wetenschap, zich aan mijne leiding zullen toevertrouwen. Ik wil trachten niet enkel vóór hen, maar met hen mede te leven. Moge ik ook hier leerlingen vinden, die mij hunne vriendschap schenken, gelijk ik hun wederkeerig de mijne aanbied.

Ik geloof, d. i. ik geloof in den zegen van werkzaamheid; ik geloof in de verhevene roeping der wetenschap; ik geloof in het hooge gewicht van het werk, dat mij hier wordt opgedragen. Het zal mijn streven zijn het diepe besef daarvan te doen blijken uit de wijze, waarop ik mijne taak opvat, en werkzaam te zijn ten nutte onzer moedertaal, tot eer dezer Universiteit, op wier schoone toekomst ik hoop, en van Amsterdam, dat ik hartelijk liefheb.

PF

65

.V48

869557

Verdam
de wetenschappelijke
beveiliging der nederlandse
taal.

2-46919

PF65.V48 c.1

wetenschappelijke beoefening der Ned

085 142 536

UNIVERSITY OF CHICAGO